

Universitetet i Bergen ser tilbake

Astri Andresen, Kari Tove Elvbakken red., med Dunja Blažević som medredaktør for bind 1 og 2:

Vitenskap og vitenskapshistorier 1–3.

Bergen: Fagbokforlaget 2022.

ISBN (hele verket) 978-82-450-3830-9

Gratis tilgjengelig som *open access* <https://oa.fagbokforlaget.no/index.php/vboa/catalog/book/30>

Michael 2023; 20; 105–9.

Historiefaget i Norge er ofte jubileumsdrevet. Når en institusjon passerer et åremål, utløses gjerne midler til en faghistorisk gjennomgang av hva som har foregått, både som dokumentasjon og for å lære av fortiden. Universitetet i Bergen ble opprettet i 1946. I 2021 var det 75-års-jubileum. Det førte til at et større historieprosjekt ble satt i gang i 2017. Nå foreligger det et håndfast resultat av mange personers arbeid, et tre binds verk med 34 kapitler på til sammen 1 376 sider.

Hva er et universitet? Det er vanlig å si at et universitets tre hovedoppgaver er undervisning, forskning og formidling. I det nye jubileumsverket er forskningen, dvs. vitenskapen, valgt som dreiepunkt.

Verket er formet som en antologi med 18 forfattere. Redaksjonen har bestått av historikeren Astri Andresen (f. 1955) og statsviteren Kari Tove Elvbakken (f. 1955), begge professorer med bred bakgrunn, Elvbakken endog med fartstid som universitetsdirektør. Som medredaktør og kapitellforfatter har de hatt med seg historikeren Dunja Blažević (f. 1984).

Bind 1 har tittelen *Politikken og hverdagen*. Allerede i den nyttige og velskrevne innledningen forstår leseren at like viktig som historien om vitenskapens utvikling, er historien om de indre og ytre betingelsene for denne utviklingen. Her slår et virvar av faktorer inn; tidsånd, rikspolitik, lokalpolitikk, ledelsesprinsipper og økonomi. Andresen og Elvbakkens kapittel om forventninger og krav gir en god oversikt over hva som skjedde i Bergen. Det er supplert med deres senere kapittel «Farvel til eksklusivitet – velkommen til mangfold». Sammen gir disse to kapitlene en god, generell innføring i utviklingen av høyere utdanning i Norge i etterkrigstiden.

Man skal være forsiktig med de store ord, f. eks. hvis man er universitetsrektor. Da kan man risikere å bli analysert som i Andresens spenstige kapittel «Rektors taler til studentene». Det kommer fram et bilde av hvordan festtalene gjenspeiler universitetets selvforståelse. Denne svinger mellom det tradisjonelle humboldtske ideal og opprøret mot det samme. Mye av bind 1 handler egentlig om institusjonens identitet.

Språk er en viktig del av identiteten, også for et universitet. Avdøde Gjert Kristoffersens kapittel om språkpolitikk og språkvalg følger utviklingen fram til nåtiden, da den økende dominansen av engelsk simpelthen blir en trussel mot norsk som fagspråk i sin alminnelighet.

At Norge er et land i verden, har norske akademikere visst mer enn godt i alle år. Oppbyggingen av et nasjonalt universitetet fra intet i Christiania på 1800-tallet besto lenge i stor grad av innhenting av kunnskap, arbeidsformer og strukturer utenfra. Akademikerens reiser og internasjonale kontakter er et eget historisk emneområde som også er representert her. Magnus Vollsets kloke bidrag drøfter om internasjonaliseringspolitikken har gått for langt. Og Dunja Blažević etterlater en murrende følelse hos leseren – kan akademikerens med en omfattende internasjonal merittliste ende opp som en vitenskapens flygende hollender?

Leseren bør straks gå videre til Astri Andresens omfattende kapittel i bind 2 «Utviklingsforskning – å bygge verden og seg selv». Her har Universitetet i Bergen gjennom mange år etablert en sterk posisjon, blant annet med flere medisinske prosjekter.

Sosialantropologien står sterkt i det utlandsrettede arbeidet. Dette faget kom til Universitetet i Bergen i 1961 med Fredrik Barth (1928–2016). Det skjedde imidlertid også noe annet med sosialantropologien i Bergen – problemstillingene flyttet hjem. Marianne Gullestads (1946–2008) avhandling «Kitchen-Table Society» (1984) ble skoledannende.

Kampen om pengene, hvor de kommer fra og om de eventuelt har «strings attached», er velkjent hverdag i ethvert universitetsmiljø. Den statlige basisfinansieringen har ifølge sin natur vært politisk styrt. Finansierin-

gen av universitetene har alltid måttet tåle konkurranse med andre formål. I det store bildet preges endringene i universitetsfinansieringen av at en økende andel kommer fra eksterne kilder. Det er ikke uten utfordringer.

I bind 2 har redaksjonen hatt en vanskelig oppgave. Her skal de beskrive for en bred leserkrets hva som egentlig bedrives innenfor universitetets mange fag.

Det er felles trekk for de fleste fagområder. Redaksjonen har derfor valgt ut noen vitenskapelige miljøer som eksempler. Thorleif Aass Kristiansen skriver om hvordan kjemifaget har endret seg, blant annet ved å dreies mot grunnforskning og den voksende oljenærings behov. Andresen og Elvbakken har fra medisinske område valgt pediatri. Dette er et vellykket grep for å belyse hvordan eksterne og interne faktorer fremmer et fag. Innrammingen av framstillingen er den svenske fredsgaven i 1945 – den nye barneklirikken. Omsorgen for mor og barn bygde seg først opp i tråd med veletablerte tradisjoner innen forebygging og behandling, før den virkelig store suksess kom med samarbeidet med hygienefaget, da Medisinsk fødselsregister, opprettet 1967, ble flyttet til Bergen i 1969 med initiativtakeren, den nyutnevnte hygieneprofessor Tor Bjerkedal (1926–2015). Etter hvert som informasjonsmengden i registeret økte, kunne tilfanget av data om mor og barn gi stadig mer ny og viktig viten. Et stjerneeksempel er påvisningen av en sannsynlig sammenheng mellom krybbedød og å la spedbarnet sove på magen.

Innenfor feltet mor og barn finnes det mye, dels useriøs informasjon som kan være vanskelig å stå imot. Fødsler, amming, spedbarnsernæring er felt som lett vekker emosjoner og trigger sterke meninger. Jubileumsverket trekker her fram professor Alfred Sundal (1900–91). Han var forankret i den sosialhygieniske tradisjon med sin studie over høyde og vekt hos barn (1957) som han omsatte i vidt publiserte tabeller over normer på feltet. Mest kjent i norske hjem er nok hans populærvitenskapelige bok *Mor og barn* som kom i mer enn 20 nye utgaver fra 1937 og i tretti år framover.

Medisin er også representert i Magnus Vollsets kapittel om Universitetet og vaksinene, der vaksineforskningen finner sin balanse mellom grunnforskning og praktisk anvendelse.

Bind 3 er hovedsakelig historikeren og forfatteren Hege Roll-Hansens (f. 1967) bok. Hun har skrevet hele fem av bokas ti kapitler og er kjent blant annet for sine arbeider om den offentlige statistikks historie i Norge.

Hennes kapittel «Kvalitetsarbeid og dannelsesdiskusjoner» er en forløsende oppsummering etter at man har lest øvrige tekster om kvalitet ved universitetene. Dette er et minelagt felt. Bolognaprosessen førte i sin tid til en bombetrussel i Bergen, og de nå så moderne læringsutbytter (LUB'ene) får leseren til å vende tilbake til kardinalspørsmålet: Hva skal et universitet være? Verktøy for allmenndanning? Yrkeskole, kompetanseleverandør til samfunns- og næringsliv? En produsent av ny kunnskap?

I de 75 år som dette historieverket dekker, har det foregått ganske fundamentale forandringer i hva et universitet er og gjør. Dette gjelder alle de tre hovedoppgavene. Undervisningen har endret seg fra å være studier for de få til å være skole for de mange. Forskningen har undergått kvantesprang, ikke minst inn-

føring av datateknikken, her godt beskrevet av Magnus Vollset i bind 2. Dette åpnet nye verdener i de naturvitenskapelige fagene, men snart kom også humaniora med, foruten tidligere manuelle hjelpefunksjoner. Utviklingen har gått så fort at forskere fortsatt husker hvordan noe så trivielt som litteratursøk kunne ta ukevis, i motsetning til nå med klikk på skjermen. Det samme gjelder formidlingen, som har tilpasset seg til den nye tids former og behov.

Roll-Hansen drøfter formidlingsoppgaver i flere kapitler. Bergens museum var utgangspunkt for det nye universitetet og har som universitetsmuseum både beholdt og utviklet sin rolle. Hvordan et museum skal være, har lett for å skape konflikter, simpelthen fordi et museum forteller folket hvordan deres fortid har vært. Om det er oppfatningene og opplevelsene gjerne ulike.

Siste kapittel i bind 3, «Universitetets innovasjonsvending», skrevet av Kari Tove Elvbakken og Terje Finstad, kan leses som en slags «punch-line». Vi har merket det på de foregående ca. 1000 sidene, men her kommer poengene klart formulert: Det bildet av et universitet historieverket arbeider seg fram mot, er det dynamiske og samfunnsrettede. Universitetet i Bergen har over lang tid profilert forskning og utdanning for å kunne fremme økonomisk vekst og ny næringsutvikling. Innovasjonsvendingen er en del av en internasjonal trend og Universitetet i Bergen kan regne seg som en innovasjonsaktør. Kommersialisering er også et mål i dette bildet. Fra 2003 er universitetene lovpålagt å arbeide med innovasjon. Vi leser om hvordan innovasjonsvendingen førte med seg opprettelsen av sentre og andre enhe-

ter, og hvordan strukturer, finansiering og styring ble ganske innviklet. Framstillingen viser hvor avhengig et universitet er av ytre krefter, ikke minst de skiftende politiske. Derfor er det viktig å ha et historieverk av denne typen.

Bokverket er så detaljert og veldokumentert at det må oppfylle de fleste krav til intern selvransakelse. Samtidig er teksten skrevet så lett og levende at også interesserte utenfor Bergen fenges av den, især fordi konteksten er så godt ivaretatt.

Kapitlene kan leses hver for seg, men utbyttet blir større hvis man leser flere på en gang. Derfor kunne man ha ønsket seg at rekkefølgen i enda større grad hadde fulgt tematiske linjer – og at det hadde vært et godt register. Et faktabilag med tall og tabeller om Universitetet i Bergen og virksomheten i jubileumsåret hadde også bidratt til den varige verdi.

Verket beviser ettertrykkelig at god historieskriving kan være jubileumsdrevet. Gratulerer til alle impliserte!

Øivind Larsen

oivind.larsen@medisin.uio.no

Øivind Larsen (f. 1938) er professor emeritus i medisinsk historie ved Universitetet i Oslo. Han var Det medisinske fakultets representant i styret for Forum for universitetshistorie i Oslo fra opprettelsen i 1993 inntil utgivelsen av Universitetets jubileumsverk i 200-års-jubileumsåret 2011. Larsen har selv skrevet historien om Det medisinske fakultet i Oslo (2014)¹.

---

1 Larsen Ø. Doktorskole og medisinstudium. [Michael 2014; 11: Supplement 15](#).